

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Тернопільський національний економічний університет
Юридичний факультет

Кафедра конституційного,
адміністративного та фінансового
права

КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни: «Господарське право»

на тему:

„Правове регулювання лізингових операцій в Україні”

Студентки 3 курсу ПР - 32 групи

Галузь знань 0304 «Право»

Напрямок підготовки 6.030401

«Правознавство»

Вівчарик М.О.

Керівник: д.ю.н., проф. Гречанюк С.К.

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Члени комісії

_____ (підпис) _____ (прізвище та ініціали)

_____ (підпис) _____ (прізвище та ініціали)

_____ (підпис) _____ (прізвище та ініціали)

ТЕРНОПІЛЬ – 2018

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1. Теоретико-правові засади визначення лізингових операцій.....	5
1.1. Поняття та ознаки лізингу за законодавством України.....	5
1.2. Класифікація лізингу.....	7
Розділ 2. Характеристика правового регулювання лізингових операцій в Україні.....	16
2.1. Становлення нормативно-правового регулювання лізингових операцій в Україні.....	16
2.2. Сутність та особливості укладення договору лізингу в Україні.....	21
2.3. Зарубіжний досвід правового регулювання лізингових відносин.....	26
Висновки.....	35
Список використаних джерел.....	37

ВСТУП

Актуальність теми. Трансформаційні процеси, що відбуваються в ринковій економіці України, обмеженість фінансових та інвестиційних ресурсів, необхідність удосконалення інноваційної складової виробництва зумовлюють пошук нових способів покращення та оновлення основних фондів підприємств. Одним із таких інструментів є лізинг, який є невід'ємним елементом господарських відносин у державах із розвинутою ринковою економікою. Для України цей вид діяльності є відносно новим, проте активно розвивається.

Тому постає необхідність приведення українського законодавства, що регулює лізингові відносини, у відповідність до світових стандартів і визначення їх чітких правових критеріїв. Як показує практика початкового етапу правового регулювання лізингу в Україні, тільки в умовах досить високого рівня правового забезпечення лізингових відносин цей процес просуватиметься успішно. Правова невизначеність відносин між партнерами, а в ряді випадків - незахищеність лізингодавців або лізингодержувачів, різко збільшують ступінь ризику лізингових правочинів і є перешкодою для їх розвитку. Крім того, відсутність усталеного визначення поняття «лізинг», його юридичної природи зумовлюють актуальність дослідження.

Наукова література, присвячена проблемам правового регулювання лізингу, представлена головним чином роботами таких відомих учених: О. І. Баєва, А. Г. Барабаш, О. В. Борисюк, А. В. Бурковська, І. Д. Бурковський, Є. О. Глазунов, Ю. С. Гринчук, Г. Ю. Жолнерчик, В. В. Іванишин, Г. С. Корнієнко, С. О. Кучеркова, О. М. Левковець, К. В. Лозінська, Т. І. Лункіна, М. М. Моголова, О. А. Плаксін, В. С. Різник, Д. С. Січко, О. В. Трофімова, Л. О. Ющишина, І. А. Чайківський, І. Є. Якубівський, І. Є. Якушева. Проте частина невіршених завдань залишилась.

Метою даного дослідження є комплексний аналіз правового регулювання лізингових відносин.

Виходячи із мети, основними завданнями роботи є:

- визначення поняття та ознак лізингу за законодавством України;
- дослідження класифікації лізингу;
- вивчення становлення нормативно-правового регулювання лізингових операцій в Україні;
- дослідження сутності та особливостей укладення договору лізингу в Україні;
- вивчення зарубіжного досвіду правового регулювання лізингових відносин.

Об'єктом дослідження є комплекс суспільних відносин, що виникають у процесі реалізації лізингових відносин.

Предметом дослідження є механізм правового регулювання лізингових відносин.

В процесі наукового дослідження використовувались філософські, спеціально-наукові і загальнонаукові методи наукового пізнання: діалектичний, історико-правовий, формально-логічний, порівняльно-правовий, формально-юридичний. Діалектичний метод є методологічною основою дослідження і був застосований на всіх стадіях дослідження з метою з'ясування сутності правового регулювання лізингових відносин. За допомогою історико-правового методу вивчався процес еволюції суспільних відносин та їх нормативного регулювання у досліджуваній сфері. Завдяки формально-логічному методу визначено поняття лізингу, а також його місце серед інших правових інститутів. Порівняльно-правовий метод застосовано при співставленні окремих положень як законодавства України так і законодавства зарубіжних держав щодо лізингових відносин. Формально-юридичний метод обрано при встановленні змісту окремих приписів законодавства України, зокрема, щодо виконання умов договору лізингу.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВИЗНАЧЕННЯ ЛІЗИНГОВИХ ОПЕРАЦІЙ

1.1. Поняття та ознаки лізингу за законодавством України

В радянській юридичній літературі лізинг через відсутність предмета дослідження протягом тривалого часу взагалі не розглядався. Однак, наприкінці 80-х - на початку 90-х років, ще до впровадження лізингу в господарську діяльність, вийшли наукові публікації економістів, присвячені лізингу. В основу визначень правового поняття лізингу, його класифікації вчені-економісти покладають різні за суттю економічні та юридичні критерії. Тому одні автори розглядають лізинг як кредитні відносини, вид фінансування, лізингову угоду як кредитну операцію, а лізингову діяльність як галузь інвестиційної діяльності. Інші - в лізингу крім цих правовідносин убачають заставу, позику та інші правовідносини. Однак, більшість авторів визначають правову природу лізингу як цілісну трьохсторонню угоду, яка має ознаки договорів купівлі-продажу, позики, кредиту, оренди, інвестиції та інших [15, с. 121].

У чинному законодавстві та спеціальній літературі термін «лізинг» вживається у кількох значеннях: як вид суспільних (господарських) відносин; як господарська діяльність; як господарська операція; як договір.

Так, ст. 292 Господарського кодексу України трактує лізинг як господарську діяльність, спрямовану на інвестування власних чи залучених фінансових коштів, яка полягає в наданні за договором лізингу однією стороною (лізингодавцем) у виключне користування другій стороні (лізингоодержувачу) на визначений строк майна, що належить лізингодавцю або набувається ним у власність (господарське відання) за дорученням чи погодженням лізингоодержувача у відповідного постачальника (продавця) майна, за умови сплати лізингоодержувачем періодичних лізингових платежів [1].

Деякі автори розглядають лізинг як майновий кредит, де лізингодавець є кредитором, власником, що здає майно в оренду, а лізинговий орендар - користувачем, що взяв у оренду згідно з договором майно на певний строк. Проте, з таким визначенням важко погодитись, оскільки лізинг тут розглядається лише як вид кредиту, тобто як вид договірної зобов'язання.

Не можна не погодитись із О.В. Трофімовою, яка відзначає, що лізингові операції, є комплексом організаційних, фінансових та майнових відносин, що вимагають відповідного комплексного нормативного регулювання, і тому, лізинг не можна зводити до звичайного договору майнового найму (його різновиду) [25, с. 126].

Н.Ф. Ментух визначає лізинг як одну із найперспективніших форм виробничого інвестування, що здатна поживити процес технічного і технологічного оновлення виробництва в Україні [19, с. 48].

А.О. Золковер та Т.Е. Белялов вбачають у лізингу сукупність певних процедур між суб'єктами лізингової діяльності, за якими лізингоотримувач отримує у користування актив від лізингоотримувача на визначений строк за встановлену плату [10, с. 57]. Таке визначення ігнорує правову підставу цих відносин - договір, системність і обумовленість застосування лізингу. У будь-якому разі в основі цих відносин лежить договір. Тож є сенс навести таке визначення лізингу Європейської федерації національних асоціацій із лізингу обладнання (Євролізинг): «Лізинг - це договір оренди заводу, промислових товарів, обладнання, нерухомості для використання їх у виробничих цілях, тоді як товари купуються орендодавцем, і він зберігає за собою право власності».

О. В. Трофімова виділяє такі ознаки лізингу як виду господарської діяльності: 1) має триваючий (постійний) характер; 2) здійснюється на професійних засадах; 3) здійснюється особливим колом суб'єктів; 4) має інвестиційний та інноваційний характер (основним призначенням є оновлення основних виробничих фондів лізингоодержувача); 5) здійснюється з метою одержання прибутку; 6) має публічно-приватний характер; 7)

характеризується публічно-правовим регулюванням порядку здійснення, бухгалтерського обліку, оподаткування та поєднанням приватних і публічних інтересів в процесі здійснення державного регулювання та підтримки лізингової діяльності у пріоритетних галузях економіки [25, с. 38].

На підставі цих ознак лізингова діяльність трактується як врегульована нормами права господарська діяльність суб'єкта господарювання (лізингодавця), що має інвестиційно-інноваційний характер, характеризується публічно-правовим регулюванням і здійснюється на професійних засадах за плату для досягнення економічного та соціального ефекту і з метою отримання прибутку.

Проте, вона відзначає, що виходячи із змісту лізингових відносин, лізинг є господарською діяльністю тільки для лізингодавця. Для інших учасників лізингу (лізингоодержувачів, продавців тощо) лізинг є господарською операцією [6, с. 143].

Таким чином, здійснений системний аналіз законодавчих актів нормативно-правового регулювання лізингових відносин в Україні та підходів до трактування поняття «лізинг» дозволив зробити висновок, що економічна сутність лізингу полягає, перш за все, в інвестуванні коштів у придбання майна, яке передається інвестором – лізингодавцем у користування лізингоодержувачу на умовах поступової сплати вартості майна і винагороди лізингодавця. Встановлено, що існуючі розбіжності у понятійному апараті на рівні законодавства та неузгодженість у підзаконних актах можуть негативно вплинути на відносини між суб'єктами лізингу і на оподаткування лізингових операцій.

1.2. Класифікація лізингу

Для організації і практичного здійснення лізингової діяльності на практиці важливе значення має правильне визначення видів лізингу, форм і способів їх застосування, враховуючи те, що світова практика виробила

численні варіанти лізингових відносин. Проте і досі не проведено чіткої класифікаційної межі між різновидами лізингу, допускається змішування понять, тобто коли для зазначення одного і того ж виду лізингу можуть застосовуватися стандартні поняття, такі, як фінансовий лізинг, капітальний, стандартний тощо.

У вітчизняному законодавстві, а саме в Законі України «Про фінансовий лізинг» від 11.12.2003 р. [3] не містяться норми, які закріплювали б певні види і форми лізингу. Хоча в попередній редакції Закону України «Про лізинг» від 16 грудня 1997 р. зазначалося, що залежно від форми здійснення лізинг може бути зворотним, пайовим, міжнародним.

Згідно зі ч. 1 ст. 806 ЦК України [2], вітчизняний законодавець виділяє «прямий» і «непрямий» лізинг. Тобто передача у лізинг майна, що належить лізингодавцю, є «прямим» лізингом, а майно, що спеціально придбане для передачі у лізинг лізингоодержувачу - «непрямий» лізинг. Відносини прямого лізингу регулюються загальними положеннями Господарського кодексу та Цивільного кодексу України з урахуванням положень про найм (оренду), а також у відповідних випадках положень про договір купівлі-продажу та положень до договорів поставки. Відносини непрямого ж лізингу регулюються спеціальним нормативно-правовим актом - Законом України «Про фінансовий лізинг».

Крім того, відповідно до ст. 292 ГК України [1], залежно від особливостей здійснення лізингових операцій лізинг може бути двох видів - фінансовий і оперативний. За формою здійснення лізинг може бути зворотним, пайовим, міжнародним тощо.

Податковий кодекс України здійснює поділ лізингових операцій на оперативний лізинг та фінансовий лізинг.

Одним із міжнародно-правових актів на сьогоднішній день, в якому відтворено поділ лізингу на види, є Конвенція про міждержавний лізинг, відповідно до норм ст. 3 якої основними видами міждержавного лізингу є: фінансовий, оперативний, зворотний, компенсаційний та бартерний, а також

інші види лізингу, в залежності від поєднання ознак цих видів.

Взагалі ж в науковій літературі можна віднайти й інші критерії поділу лізингу, кожен з яких має свої характерні особливості. Серед найбільш вживаних критеріїв поділу лізингу ряд авторів виділяють такі, як: обсяг зобов'язань лізингодавця, вид лізингових платежів, суб'єктний склад, строк користування майном, тип майна, розподіл ризиків, територіальна ознака тощо. Всіх критеріїв поділу лізингу неможливо охопити, однак зупинимося на найбільш вживаних і відображених в юридичній літературі.

Так, за ступенем окупності та умовами амортизації предмета здійснюється розподіл на:

- оперативний лізинг, який передбачає передання у володіння та користування майно, якому властиве багаторазове використання на строк, що є значно меншим, ніж термін його можливої служби;
- фінансовий лізинг, який передбачає передання лізингоодержувачу придбане на замовлення майно в довготривалі користування за плату на умовах, що визначаються договором [7, с. 42].

Фінансовий лізинг є основним видом лізингу, що використовується в Україні.

Фінансовий лізинг в свою чергу прийнято поділяти на:

- класичний - фінансовий лізинг, якому характерний трьохсторонній характер, а також відшкодування повної вартості майна. У відповідності до специфікацій лізингоодержувача лізингодавець придбаває майно у виробника (продавця, постачальника) й передає його у користування;
- зворотний - вид фінансового лізингу, який здійснюється як попередньо охарактеризований зворотній лізинг;
- роздільний (пайовий), або лізинг з додатковим залученням коштів - фінансовий лізинг, де має місце, як правило, передання в користування дорогавартісних об'єктів. У випадку використання

цього виду лізингодавець купує майно, що є предметом договору не самостійно, а із використанням залучених коштів одного або декількох кредиторів. Фактично в такому договорі кредитори виступають інвесторами.

Сьогодні найбільш поширеним залишається використання саме класичного фінансового лізингу, що зумовлено його структурою та перевагами.

За ступенем окупності В.М. Малишко здійснює поділ на:

- лізинг із повною окупністю, де має місце повне відшкодування вартості предмета договору протягом дії правочину;
- лізинг із неповною окупністю, коли здійснюється отримання лізингодавцем лише певної частини вартості предмету протягом терміну чинності договору. При використанні операцій лізингу такого виду є можливою повторна здача майна в лізинг, іншому лізингоодержувачу [15, с. 122].

За умовами амортизації О.А. Левченко розрізняє:

- лізинг із повною амортизацією - правочин лізингу, у якому термін чинності співпадає із строком амортизації, відбувається повна (залишкова) виплата вартості об'єкта, переважно присутній опціон лізингоодержувача на викуп предмета договору за символічною ціною;
- лізинг із неповною амортизацією - угода лізингу, де здійснюється експлуатація предмета договору протягом терміну, що є меншим ніж строк амортизації [13, с. 59].

За критерієм об'єкту договору К.А. Барташук проводить поділ на:

- лізинг рухомого майна - договірна конструкція щодо основних засобів, які є прив'язаними до нерухомих об'єктів й може вільно переміщуватись. Як правило, предметом такої угоди виступає обладнання, техніка, устаткування, транспортні засоби. Особливим

підвидом такого лізингу є спеціальний лізинг, де має місце виробництво предмета договору у відповідності до вимог та специфікацій лізингоодержувача, з врахуванням того, після по завершенню строку договору він може бути використаний виключно самим лізингоодержувачем;

- лізинг нерухомого майна - лізингодавець будує або придбаває нерухомість за дорученням лізингоо- держувача й передає його у користування (з правом викупу чи без такого) для використання з певною метою (здійснення виробництва, комерційної чи іншої діяльності). Доцільно вказати на те, що такий вид лізингу законодавством більшості зарубіжних країн не передбачається. В свою чергу, цей вид поділяють на:
 - промисловий лізинг підприємницьких структур, виробничих будівель та споруд;
 - лізинг торговельних, офісних, складських, житлових та інших приміщень [6, с. 144].

В залежності від строку дії договору, К.А. Гамбарян здійснює поділ лізингу на:

- короткостроковий - строк дії договору менше, ніж півтора року;
- середньостроковий - строк дії складає від півтори до трьох років;
- довгостроковий - строк дії довше трьох років [9, с. 107].

Залежно від країни перебування основних учасників лізингової угоди, лізинг поділяють на внутрішній і міжнародний. При внутрішньому лізингу всі учасники представляють одну країну, тобто є юридичними особами (чи громадянами) однієї країни. Якщо місцем знаходження лізингодавця і лізингоодержувача є різні країни, то тут має місце міжнародний лізинг. При цьому, для країни перебування лізингоодержувача міжнародний лізинг є імпорнтний, якщо майно договору придбавається за кордоном. Тобто майно лізингодавець купує в певної іноземної фірми і надає його для використання

вітчизняному користувачу. Якщо ж майно придбається в країні перебування лізингодавця, лізинг являється експортним.

Існує прямий міжнародний лізинг, який представляє собою угоду, де всі операції здійснюються між комерційними організаціями (з правами юридичної особи) із двох різних країн.

В зарубіжній практиці виділяють ще один різновид міжнародного лізингу - транзитний лізинг, коли лізингодавець, лізингоодержувач і виробник (продавець) знаходяться в різних країнах. Тобто коли лізингодавець, наприклад, однієї країни, бере кредит і купує необхідне майно в другій країні та надає його лізинго- одержувачу, який знаходиться в третій країні. Такі транзитні операції контролюються транснаціональними корпораціями і банками, які мають свої дочірні лізингові фірми з розгалуженою мережею філіалів в ряді зарубіжних країн, а також представництв, які взаємодіють із місцевими лізингоодержувачами [4, с. 45].

Залежно від обсягів обслуговування майна, яке надається в лізинг, виділяють:

- чистий лізинг (net leasing) - вид лізингу, при якому всі зобов'язання щодо експлуатації, ремонту і страхуванню використаного майна несе лізингоодержувач. Тобто лізингоодержувач повинен дотримуватися правил при використанні даного майна (обладнання), зберігати даний об'єкт в нормальному робочому стані і після закінчення терміну користування повернути його в належному вигляді із врахуванням зносу або придбати його. Тобто тут витрати із обслуговування не включаються в лізингові платежі, звідси і назва - чистий лізинг (чисті платежі);
- мокрий лізинг (wet leasing), тобто з повним набором сервісних послуг, а саме передбачається обов'язкове технічне обслуговування, ремонт, страхування, поставка необхідної сировини. Цей вид лізингу є досить дорогим, оскільки у лізингодавця виникають

витрати не тільки на технічне обслуговування, але і за бажанням лізингоодержувача він може взяти на себе зобов'язання щодо підготовки кваліфікованого персоналу, маркетингу тощо;

- частковий лізинг (з неповним набором послуг), який передбачає заздалегідь узгоджений розподіл функцій щодо технічного обслуговування об'єкта між сторонами договору;
- генеральний лізинг, який часто використовується в зарубіжній практиці і дозволяє при постійному співробітництві лізингоодержувача з лізингодавцем укласти спільну угоду щодо надання лізингової лінії, за якою лізингоодержувач може при необхідності брати додаткове майно (обладнання) без укладання для цього кожен раз нової угоди [17, с. 77].

Такі аспекти дуже важливі для підприємств з неперервним виробничим циклом. Генеральний лізинг використовується тоді, коли необхідно терміново доставити чи замінити вже отримане за лізингом майно, а часу як такого на підготовку і укладання нового контракту немає.

Проте лізинг може бути певним чином упорядкований і містити декілька із перелічених видів.

Залежно від форми організації і кількості суб'єктів, розрізняють:

- прямий лізинг, при якому власник майна (завод-виробник, постачальник) самостійно здає об'єкт в лізинг, тобто без посередників;
- посередній (непрямий) - коли передача майна в лізинг відбувається через посередника (лізингового брокера). Цей вид лізингу має три основні учасники: постачальник, лізингодавець і лізингоодержувач, через що дуже схожий із класичною формою лізингової операції.
- роздільний лізинг, тобто такий, за якого лізингова угода укладається за участю багатьох сторін. Цей вид лізингу широко розповсюджений як форма фінансування складних, великомасштабних об'єктів,

наприклад, таких, як авіатехніка, залізнодорожний склад тощо. Такий вид лізингу називають груповим або акціонерним. Він здійснюється за участю декілька компаній-постачальників, лізингодавців і шляхом залучення кредитних засобів ряду банків, а також з використанням лізингового майна і повернення лізингових платежів за допомогою страхових полісів. Цей вид лізингу вважають досить складним в зарубіжній практиці. Йому притаманне широкомасштабне фінансування. Так, частина засобів може акумулюватись шляхом випуску акцій і розповсюдження їх серед лізингодавців, які беруть участь у фінансуванні угоди, а частина, яка залишилася - фінансується кредиторами [16, с. 125].

Варто зазначити той факт, що з розвитком лізингових відносин, а також із зростанням ролі лізингу в процесі оновлення основних фондів, фактично у всіх сферах національного господарства зріс інтерес до лізингу з боку всіх суб'єктів господарювання.

А тому доцільно провести класифікацію лізингу за суб'єктами лізингової діяльності, а саме:

- лізинг, що здійснюється лізинговими компаніями;
- лізинг, що здійснюється фінансовими установами (банками);
- лізинг, що здійснюється дочірніми компаніями виробника обладнання предмета лізингу (вендер-ний лізинг);
- державний лізинг, що здійснюється державними лізинговими компаніями.

Залежно від сфери ринку, де проводяться лізингові операції, лізинг можна поділяти на внутрішній (суб'єкти лізингової діяльності належать одній державі) та зовнішній (коли одна сторона або усі інші одночасно належать до різних держав).

Однак в наукових дослідженнях трапляються й інші класифікації видів лізингу, які за своєю суттю є фактично різними поєднаннями ознак

досліджених вище видів, або на наш погляд є не такими важливими для практичної роботи в сфері лізингових відносин.

Варто також зазначити, що чинне законодавство України не передбачає такої глибокої класифікації лізингу, проте і не заперечує її. Ми підтримуємо позицію тих авторів, які вважають в майбутньому за доцільне розширити наявну в законодавстві класифікацію шляхом збільшення кількості класифікаційних ознак [11, с. 155].

Таким чином, в сучасних умовах господарювання використання великої кількості видів лізингової діяльності є достатньо складним, оскільки потребує формування усього механізму ринкових відносин. Сьогоднішній український ринок лізингових послуг ще недостатньо різноманітний і представлений в основному операціями по фінансовому та оперативному лізингу, зворотному, міжнародному. Подальший розвиток видів лізингу буде залежати, перш за все, від належного правового забезпечення лізингових відносин загалом, а також і від інвестиційного клімату в державі.

РОЗДІЛ 2. ХАРАКТЕРИСТИКА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЛІЗИНГОВИХ ОПЕРАЦІЙ В УКРАЇНІ

2.1. Становлення нормативно-правового регулювання лізингових операцій в Україні

В науковій правовій літературі процес правового регулювання лізингу в Україні науковці поділяють на 4 етапи.

Перший етап відноситься до часів існування Радянської України і охоплює 1960-1990р.р. Даний етап характеризується прийняттям перших законодавчих актів, які регулювали орендні відносини в Україні, введенням термінології, укладанням перших лізингових угод. 18 липня 1963 р. було затверджено та введено в дію ЦК УРСР, який регулював відносини майнового найму (оренди). В законодавстві 1980р. на зміну терміну «найм» прийшло визначення «оренда». Проте становлення лізингу в нашій країні припадає на середину 1989р. В цей час склалися необхідні економічні передумови для застосування відносин даного виду. Перехід до ринкових відносин загострили потребу господарюючих суб'єктів в нових шляхах надходження інвестицій. На початку 90-х років минулого століття господарюючі суб'єкти починають застосовувати угоди, які мають на меті інвестування належних їм активів та полягають у передачі одним суб'єктом іншому в найм майно, що відноситься до основних фондів. Вітчизняний законодавець запозичує термін «лізинг» для визначення таких відносин у податковому законодавстві. На початковому етапі становлення лізингових відносин їх регулювання відбувається за допомогою майнового найму та орендного законодавства. Тобто, розвиток лізингових операцій на внутрішньому ринку пов'язаний із переведенням підприємств на орендні форми господарювання [19, с. 48].

Другий етап - кінець 1991р. - до 1996р. Характеризувався початком діяльності перших спеціалізованих лізингових компаній. Засновувалися

підприємства та компанії, які надавали лізингові послуги. Згодом лізингові компанії засновуються як з метою здійснення підприємницької діяльності, так і з метою поширення збуту продукції підприємств-виробників. В даний період вступили в дію Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств», Кодекс торговельного мореплавства та інші акти, які регулювали лізингові операції.

Третій етап - починається з 1997р., коли приймається Закон України «Про лізинг» і триває до 2001р. та характеризується організаційно-правовим становленням лізингу. 4 червня 1997р. було засновано Всеукраїнську асоціацію лізингу «Укрлізинг», до якої увійшло 16 лізингових компаній. 4 жовтня 1997р. Всеукраїнська асоціація лізингу «Укрлізинг» була прийнята членом Європейської федерації національних лізингових асоціацій - LEASEEUROPE.

Четвертий етап починається з 2001 р. і триває аж до нині. Характеризується пошуком нових стимулів розвитку лізингових послуг. Новим поштовхом до розвитку лізингових відносин стало прийняття у 2003 р. Закону України «Про фінансовий лізинг» [10, с. 58].

Взагалі ж правове регулювання лізингових відносин в Україні за часом можна умовно поділити на два періоди: до 16 грудня 1997р. та після цієї дати.

До прийняття першої редакції Закону України «Про лізинг» тобто до 16 грудня 1997р., правове забезпечення лізингу в Україні практично було відсутнє. У попередніх редакціях Цивільного кодексу про лізинг не згадувалося. З 1995р. у законодавстві існувало лише декілька спеціальних норм, що стосувалися лізингу. Все-таки прийняття Закону України «Про лізинг» 16.12.97 р. стало визначальною подією у регулюванні лізингу в нашій державі. Але, враховуючи зміст неточностей та ряд недоліків, який містив даний закон і на які неодноразово вказували як науковці, так і підприємці, вимагав подальшого перегляду даної редакції з наступним доопрацюванням.

Нову редакцію закону було прийнято Верховною Радою України 11

грудня 2003р. під назвою Закон України «Про фінансовий лізинг», який, в свою чергу, теж містить ряд недоліків. Крім того, розвитку лізингу сприяло прийняття Господарського, і Цивільного, кодексів України, які набули чинності з 1 січня 2004р.

Сьогодні лізингова діяльність в Україні регулюється нормами Господарського, Цивільного та Податкового кодексів, законами України «Про фінансовий лізинг», «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», «Про банки і банківську діяльність», а також нормативними актами Національного Банку України та Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. Даними законодавчими актами визначено загальні правові ознаки лізингової діяльності, механізм державного регулювання фінансового лізингу як фінансової послуги, порядок оподаткування лізингових операцій та правила здійснення цієї діяльності банками.

Норми Цивільного кодексу України встановлюють правовий режим лізингу як окремого виду договірних зобов'язальних відносин, якими опосередковуються відносини щодо передачі майна у тимчасове користування. Так, відповідно до положень глави 58 ЦК України лізинг виступає як один із видів договору найму (оренди) поряд з прокатом, наймом (орендою) земельної ділянки, будівлі або іншої капітальної споруди, транспортного засобу. За договором найму (оренди) наймодавець передає або зобов'язується передати наймачеві майно у користування за плату на певний строк (ч. 1 ст. 759). Цивільний кодекс України (ст. 806) розрізняє два види лізингу - прямий і непрямий; останній має основні (проте не всі) ознаки фінансового лізингу [16, с. 126].

Нормами Господарського кодексу України встановлюється правовий режим лізингу як виду господарської діяльності відповідно до норм глави 30 розділу VI та визначаються особливості регулювання майнових відносин суб'єктів господарювання (ч. 2 ст. 4). Господарський кодекс України (ст. 292) містить положення про види (фінансовий та оперативний) та форми

(зворотний, пайовий, міжнародний тощо) лізингу, проте без визначення цих понять.

Закон України «Про фінансовий лізинг» визначив загальні правові та економічні засади лише фінансового лізингу і залишив поза увагою інші його види. Так, згідно його ст. 1 фінансовий лізинг - це вид цивільно-правових відносин, що виникають із договору фінансового лізингу. Очевидно дві конструкції лізингу: договірна та операційна. І це при тому, що ці правові відносини оформлюються договором. Не дарма лізинг визначено як особливу форму оренди, пов'язану з передачею в користування машин, обладнання, інших матеріальних засобів і майна. Вона надає можливість підприємцям розширювати і модернізувати виробництво, не витрачаючи грошових коштів для інвестицій у власний основний капітал, а сплачуючи лише лізингові платежі [21, с. 186].

Закон України «Про фінансовий лізинг» фактично побудовано виключно на цивільно-правовій основі, його предметом є регулювання в першу чергу саме договірних відносин. Між тим існує необхідність у врегулюванні лізингової діяльності як різновиду господарської, зокрема як різновид інвестиційної діяльності, що здійснюється суб'єктами ринку фінансових послуг.

Проте слід врахувати, що лізинг є одним із видів господарської діяльності, який спрямований на досягнення як соціальних так і економічних результатів. Сам договір - це лише зовнішня форма закріплення даних відносин, який не відображає всього комплексу регулювання лізингу. Тому ми погоджуємося з думкою науковців, які розробляли Господарський кодекс, зокрема В.С.Щербини, В.К. Мамутова, що правове регулювання лізингових відносин має більше визначатися положеннями Господарського кодексу України.

Подальше застосування лізингу передбачають двосторонні міжнародні угоди про торговельно-економічне співробітництво, зокрема, Угода між Урядом України та Урядом Королівства Швеція про сприяння та взаємний

захист інвестицій від 15.08.1995р.(ратифікована Законом України від 25.12.1996р.). Договір між Україною та Азербайджанською Республікою про економічне співробітництво на 2000-2009р.р. від 16.03.2000р. (ратифікований Законом України від 05.10.2000р).

Для здійснення лізингової діяльності на міждержавному рівні має велике значення ратифікація Конвенції «Про міжнародний фінансовий лізинг» від 28.05.1988р. (м. Оттава) [9] та Конвенції «Про міждержавний лізинг» від 25.11.1998р. [12, с. 32]

Таким чином, основна проблема співвідношення цивільно-правового та господарсько-правового підходів щодо регулювання лізингу полягає у тому, що Цивільний кодекс України обмежується регулюванням лізингу як виду зобов'язальних договірних відносин щодо передачі майна у тимчасове користування, що має особистий майновий характер. Господарський кодекс України встановлює комплексне регулювання відносин лізингу як виду господарської діяльності, що охоплює в цілому господарсько-виробничі, організаційно-господарські і внутрішньогосподарські відносини. Проблема визначається насамперед практичним урахуванням мети правового регулювання, природи суспільних приватних та економічних відносин у сфері лізингу, правовим режимом діяльності громадян та суб'єктів господарювання, виходячи із їх потреб. Вирішення зазначеної проблеми повинно здійснюватися із урахуванням мети, потреби й інтересу у проведенні лізингових операцій: з одного боку, громадян - щодо використання лізингу як засобу задоволення особистих потреб та інтересів, з іншого - суб'єктів господарювання щодо задоволення економічних інтересів. Ґрунтуючись на меті суб'єктів лізингу і враховуючи цивільно-правову та господарсько-правову природу суспільних відносин, механізм правового регулювання повинен включати відповідні норми реалізації права на захист (цивільно-правові або господарсько-правові).

2.2 Сутність та особливості укладення договору лізингу в Україні

Процес реалізації лізингових угод передбачає певну послідовність чітко контрольованих дій у наступних трьох стадіях: 1) підготовки і обґрунтування лізингового договору; 2) юридичного оформлення лізингового договору; 3) здійснення моніторингу виконання лізингової угоди.

Відповідно до ст. 806 ЦК України за договором лізингу одна сторона (лізингодавець) передає або зобов'язується передати другій стороні (лізингоодержувачеві) у користування майно, що належить лізингодавцю на праві власності й було набуто ним без попередньої домовленості із лізингоодержувачем (прямий лізинг), або майно, спеціально придбане лізингодавцем у продавця (постачальника) відповідно до встановлених лізингоодержувачем специфікацій та умов (непрямий лізинг), на певний строк і за встановлену плату (лізингові платежі). До договору лізингу застосовуються загальні положення про найм (оренду) з урахуванням особливостей, встановлених законодавством. До відносин, пов'язаних з лізингом, застосовуються загальні положення про купівлю-продаж та положення про договір поставки, якщо інше не встановлено законом

В.П. Барбара вважає, що в основі лізингу лежить трьохсторонній правочин, однак складається він із двох договорів: купівлі-продажу і передачі обладнання в тимчасове користування. Автор підкреслює, що «ця досить складна структура становить єдиний комплекс відносин, оскільки жоден із його елементів не може існувати самостійно без зв'язку з іншими» [5, с. 43].

Отже, визначивши сторони лізингової угоди, треба зазначити, що на першій стадії (підготовки і обґрунтування лізингового договору) здійснюється необхідна підготовча робота для укладення вищезазначених договорів. Це досить важлива стадія, оскільки вона обумовлена складним характером багатосторонніх відносин лізингу, де потрібні детальне вивчення всіх умов і конкретних особливостей кожного із правочинів та значна

організаційна й аналітична робота.

Регулюючи питання оформлення лізингового правочину, законодавець у статті 5 Закону України «Про фінансовий лізинг» визначає лише істотні умови та письмову форму укладення договору лізингу, залишаючи інші питання юридичного оформлення договору лізингу на розсуд сторін.

Значна увага приділяється вивченню лізингового ринку, його основних тенденцій, зміни цін на те чи інше обладнання, запасні частини, тарифи і ремонт, технічне обслуговування, вивченню попиту на певні види обладнання, проведенню рекламної стратегії з приводу пояснення вигод лізингу для лізингоотримувача.

Таким чином, основною метою попередньої організаційної роботи є пошук лізингодавцем потенційних клієнтів, зацікавлених в отриманні за лізинговою схемою потрібного обладнання. Ініціатива в укладенні лізингового правочину, яка правило, виходить від лізингоодержувача, який знає, яке майно йому потрібно і хто його виробляє. Водночас лізингоодержувач може звернутися до лізингодавця з проханням підібрати йому постачальника обладнання, хоч останнє слово залишається за лізингоодержувачем [22, с. 86].

Подальші взаємовідносини між сторонами на даній стадії, як правило, базуються на наступних документах. Будь-яка лізингова угода починається з отримання лізингодавцем заявки від майбутнього лізингоодержувача на купівлю майна (обладнання) та здавання його в тимчасове користування. Заявка складається у довільній формі, але в ній обов'язково повинна бути зазначено найменування майна, його техніко-економічні характеристики, а також місцезнаходження потенційного постачальника та його реквізити. До заявки зазвичай додаються: копії установчих документів; техніко-економічне обґрунтування та аналіз ефективності угоди (бізнес-план); довідка банку (про рахунки у вітчизняній та іноземній валюті); бухгалтерський баланс підприємства; звіт про фінансові результати; звіт про фінансово-майновий стан підприємства.

Вивчивши відповідну документацію, іншу інформацію та прийнявши позитивне рішення про участь в лізинговій угоді, лізингодавець на підставі заявки лізингоотримувача направляє замовлення-наряд постачальнику. В ньому поряд з юридичною адресою та банківськими реквізитами лізингодавця зазначається вид майна з усіма необхідними параметрами: його ціна, обсяг робіт і строк виконання, місцезнаходження одержувача, умови поставки. Постачальник виконує власні функції на підставі укладеного з замовником (лізингодавцем) договором купівлі-продажу (поставки), який регламентує їх взаємовідносини в процесі виготовлення, доставки і оплати відповідного об'єкта лізингу. Отримавши замовлення-наряд, постачальник повинен направити лізингодавцю підтвердження про його отримання, а після доставки обладнання користувачу - рахунок у двох примірниках із зазначенням власних реквізитів. Також, у разі, якщо лізингодавець використовує кредитні кошти для покупки майна, укладається кредитний договір з банком, для страхування лізингового майна - договір страхування, на технічне обслуговування - договір про технічне обслуговування [23, с. 219].

Процес закріплення лізингової угоди в двох- чи трьохсторонніх договорах здійснюється на другому етапі. Юридичне оформлення договору лізингу здійснюється, як правило, паралельно з укладенням договору купівлі-продажу і направленням замовлення-наряду постачальнику. Основним документом лізингової угоди є договір лізингу. Він укладається між лізингодавцем і лізингоодержувачем про надання останньому в тимчасове використання за плату, як правило, для підприємницької діяльності, об'єкта лізингу. Договір лізингу повинен бути укладений у письмовій формі і містити наступні відомості: найменування та реквізити сторін; предмет договору; термін, на який укладається договір; умови і строки доставки і прийому в експлуатацію об'єкта лізингу; розмір і порядок сплати лізингових платежів; умови використання і утримання обладнання; умови повернення об'єкта лізингу; права та обов'язки сторін; відповідальність сторін, штрафні

санкції; умови дострокового припинення договору; порядок вирішення спорів; форс-мажорні обставини; страхування; інші умови додатки (специфікації).

При підготовці лізингового договору сторони повинні враховувати, що в практиці відсутні єдині типові зразки договорів, проте всі вони повинні містити вищеназвані елементи.

Поряд із цим, залежно від видів лізингу, інтересів суб'єктів договору та інших особливостей зміст конкретного лізингового договору може змінюватися і деталізуватися.

Лізинговий договір вступає в силу, починаючи з дати підписання акта приймання обладнання (як об'єкта договору лізингу) в експлуатацію і діє протягом встановленого у договорі строку. Перед підписанням акту здійснюється огляд об'єкта лізингу на предмет його відповідності визначеним характеристикам, назві, конструкції, потужності тощо.

Після підписання акту приймання обладнання в експлуатацію і отримання лізингодавцем рахунків за поставлену продукцію, останній зобов'язується виконати одну із своїх функцій у лізингових відносинах - провести оплату загальної вартості поставки. Якщо під час приймання обладнання виявлені дефекти, які можна усунути, то лізингоодержувач повинен їх перелічити в акті приймання в експлуатацію і відмітити, що у цілому їх наявність не порушує нормального функціонування обладнання та не впливає на зобов'язання лізингоодержувача оплачувати лізингові платежі. При цьому в акті зазначається строк, не пізніше якого постачальник повинен усунути перелічені дефекти. Якщо останній не усуне несправності в установленій строк, то лізингодавець або в його особі лізингоодержувач, має право вимагати заміни об'єкта лізингу. Невиконання постачальником вимог лізингодавця є підставою для розірвання договору купівлі-продажу обладнання [24, с. 46].

У випадку наявності дефектів, які не підлягають усуненню, лізингоодержувач має право відмовитися приймати обладнання, про що

повинен у письмовій формі повідомити лізингодавця. Це дає можливість лізингодавцю вимагати заміни обладнання або розірвання договору купівлі-продажу. Якщо лізингоодержувач незалежно від будь-яких факторів, не прийняв у визначені строки майно і не заявив, що він відмовляється його приймати через явні дефекти, які не підлягають усуненню, то майно вважається прийнятим.

Таким чином, підписання акта приймання є важливим моментом лізингової угоди, тому що з цього моменту починається дія лізингового договору, і до лізингоодержувача переходять деякі права і обов'язки, а саме: починається строк відліку лізингового договору; лізингодавець звільняється від відповідальності перед лізингоодержувачем за якість і придатність обладнання, за гарантійне зобов'язання постачальника та за втрати, які можуть виникнути в результаті використання майна; ризик випадкової втрати, псування, крадіжок обладнання переходить до лізингоодержувача; усі права лізингодавця щодо постачальника, які дають можливість прямо пред'явити претензії відносно якості обладнання, ремонту і гарантійного обслуговування, переходять до лізингоодержувача.

Передача лізингоодержувачем своїх прав і обов'язків третій стороні дозволяється тільки при згоді лізингодавця [11, с. 157].

Спеціальний розділ договору повинен бути присвячений лізинговим платежам, а саме: у договорі зазначається загальна сума лізингових платежів, порядок оплати, строки, спосіб, санкції при затриманні платежів.

В договорі повинно бути відзначено, що право власності на майно протягом дії договору належить лізингодавцю. Лізингоодержувач має виключне право користуватися об'єктом лізингу і доходами, отриманими у результаті використання майна, яке належить йому.

Лізинговий договір повинен обов'язково містити розділ (підрозділ) про страхування, в якому зазначаються порядок страхування майна та дії, які повинні бути вчинені при виникненні страхового випадку. Як правило, всі ризики щодо доставки майна несе лізингодавець, а всі ризики після

підписання акта приймання - лізингоодержувач.

Контроль за додержанням умов лізингового договору, як і договору страхування, лізингодавець повинен здійснювати постійно разом зі страховиком. Це дає можливість аналізувати хід виконання лізингового договору, своєчасно вносити корективи в дії лізингоодержувача, допомагати йому уникати збільшення факторів ризику. Крім цього, у договорі зазначаються характер лізингових ризиків, які можуть виникнути при експлуатації об'єкта лізингу, дій сторін і компенсація можливих втрат.

Всі спори між суб'єктами договору лізингу, які не можуть бути вирішені на підставі взаємного погодження інтересів і компромісу, розглядаються у суді.

Договір лізингу укладається в двох ідентичних примірниках, кожен з яких має однакову юридичну силу. Чим детальніше в договорі визначатимуться положення, які можуть викликати сумніви на початковій стадії його укладення, тим з меншими проблемами доведеться зустрітися сторонам під час його виконання [5, с. 46].

Таким чином, якщо вести мову про лізингові відносини у цілому, то вони, як правило, являють собою не єдину трьохсторонню угоду, а складну структуру договірних зв'язків, яка складається із двох типів договорів: договору купівлі - продажу (поставки) лізингового майна, який укладається між продавцем (постачальником) і лізингодавцем, і власне договір лізингу, який укладається між лізингодавцем (як власником лізингового майна) і лізингоодержувачем.

2.3. Зарубіжний досвід правового регулювання лізингових відносин

Перетворення лізингу в ефективний інструмент розвитку економіки багато в чому залежить від форм регулювання лізингової діяльності з боку держави та саморегулювання суб'єктів лізингової діяльності.

Досліджуючи досвід правового регулювання лізингових відносин в

зарубіжних країнах необхідно звернути увагу на те, що інвестування основних фондів, яке здійснюється у формі майнового найму, не завжди охоплюється терміном "лізинг". Для характеристики вказаних відносин використовуються інші терміни: "credit- bail" (кредит-оренда) — у Франції та "location-finance- ment" (найм-фінансування) — у Бельгії, "irutvertrag kredit" (кредитне співробітництво) — в Німеччині, "arrenda-miento financiero" (фінансова оренда) — в Іспанії, "credito arrendamiento" (кредит-оренда) — в Італії. Для фінансової оренди в англійськомовних країнах застосовують термін "financial leasing" (фінансовий лізинг). Подібні поняття існують в багатьох мовах, проте на міжнародному рівні англійський термін "leasing" використовується та розуміється зазвичай саме у значенні фінансового лізингу.

Варто зауважити, що існують різні рівні забезпечення регулювання лізингу в зарубіжних країнах:

- країни, які мають спеціальні закони, що регулюють лізингові угоди (Франція, Італія);
- країни, які мають особливе спеціальне лізингове законодавство (Швеція, Австрія);
- країни, які не мають спеціальних законів і підзаконних актів, які регулювали б лізингові угоди (Німеччина, Данія, США) [4, с. 45].

Правове регулювання фінансового лізингу як виду інвестування в кожній окремій країні має особливості. Але, насамперед, необхідно знайти спільні тенденції (напрями) правового регулювання лізингу в зарубіжних країнах. Виокремлення спільних напрямів регулювання лізингу з позиції їх ефективності дає можливість стверджувати про необхідність запровадження тих чи інших методів у вітчизняному законодавстві.

Характерно, що нормативно-правові акти зарубіжних країн часто визначають перелік умов, за наявності яких певну угоду слід віднести до лізингової. В країнах з розвинутою економікою фінансовий лізинг розглядається як одна з форм інвестування (фінансування) виробництва. У цьому

випадку основна увага звертається саме на фінансову сторону угоди.

Враховуючи, що капіталовкладення (інвестиції) відіграють одну з першочергових ролей в економіці держави, остання змушена приділяти значну увагу регулюванню власної інвестиційної політики. Встановлюючи певні умови для залучення інвестицій в конкретні галузі економіки, держава може створювати стимули для спрямування надходжень капіталу саме в ті галузі, які більш за все їх потребують. Серед різних способів впливу на інвестиційну політику важливе місце займають податки та амортизація: змінюючи розміри податків, встановлюючи податкові пільги, збільшуючи або зменшуючи строки амортизації, держава визначає сфери найбільш вигідного вкладення капіталу, що в кінцевому рахунку призводить до розвитку економіки в потрібному напрямі.

Державна підтримка лізингових операцій шляхом їх пільгового оподаткування мала місце у високорозвинених зарубіжних країнах, хоча б на період становлення лізингових відносин у цих країнах. Після Другої Світової війни майже у всіх країнах з розвинутою економікою була запроваджена політика прискореної амортизації (у ФРН з 1948 р., у Франції — у 1960 р.). У країнах західної Європи була запроваджена вільна амортизація обладнання, що дозволяло його списання у перший рік експлуатації. Крім прискореної амортизації, у багатьох країнах також застосовувались так звані інвестиційні знижки, що дозволяли зменшувати величину прибутку до оподаткування. Найбільш сприятливі умови для розвитку лізингового ринку були створені у Великобританії, Німеччині, Ірландії, Норвегії, США [25, с. 163].

У Великобританії лізинг почав розвиватися швидкими темпами лише після 1970 року, тобто після введення пільгового режиму оподаткування для лізингодавців. Компанії мали право не включати 100% інвестицій, пов'язаних з придбанням основних фондів, які були вкладені в поточному році, в суму оподаткованого прибутку. Використати право на таку пільгу можна було лише в кінці звітного року. Тому, якщо компанія брала участь в інвестуванні на початку року, вона була змушена деякий час чекати на отримання вигоди

від цих пільг. Податкова інвестиційна пільга фактично являла собою безвідсоткову позику в розмірі 52% від вартості предмета лізингу. Це, безперечно, відбивалось у вартості лізингу для лізингоодержувача. Після 1986 року податкові пільги по інвестиційному лізингу зазнали суттєвого скорочення. Проте, поступовість цього процесу, а також те, що часткові пільги все ж таки були збережені, дало можливість ринку лізингу Великобританії не втратити динаміку росту.

Наразі у лізинговій індустрії Великої Британії виокремлюють три види лізингових операцій: фінансовий, оперативний та орендні угоди з опціоном купівлі, що передбачають придбання орендарем права власності на актив після виконання визначених контрактом умов. Контракт може також обумовлювати внесення чітко визначеної суми наприкінці оренди як викупного платежу. Водночас будь-яка лізингова угода, за британським законодавством, не може передавати права лізингоодержувачу на купівлю активу, що є предметом лізингу. Загалом у Великобританії (а також Данії, Нідерландах) лізингова діяльність, як правило, законодавчо практично не обмежується.

У Великобританії функціонують два галузевих об'єднання — Британська асоціація оренди та лізингу автотранспорту (British Vehicle Rental and Leasing Association) та Асоціація фінансів та лізингу (Finance and Leasing Association). Лізингові компанії, що є членами останньої, контролюють понад 92% всього британського лізингового ринку [7, с. 43].

Досвід Великобританії однозначно доводить ефективність використання певних податкових стимулів для розвитку ринку лізингу, а також можливість ринкової економіки щодо саморегулювання ринку лізингових послуг в умовах доволі ліберального законодавства.

У Німеччині визначальним при оподаткуванні лізингових операцій також є економічний підхід. У випадках фінансового лізингу податки за майно сплачує лізингоодержувач, якщо нормальний строк використання цього майна значно більший, ніж строк лізингової угоди. Лізингоодержувач має

право на продовження угоди і опціон викупу майна, реалізуючи який він повинен сплатити лише збір, значно менший, ніж орендна плата або ціна купівлі. Якщо термін використання майна і термін договору співпадають, то діє це ж правило. Обов'язок лізингоодержувача сплачувати податки означає, що лише лізингоодержувач як господарюючий власник може користуватися правом на інвестиції з податковими пільгами.

Законодавством Німеччини, як і Швейцарії, передбачається, що у випадку лізингу власником майна залишається лізингодавець, а у випадку купівлі-продажу в розстрочку право володіння переходить до орендатора в момент оформлення угоди. Лізинг відрізняється від оренди та інших господарських відносин в основному економічно обґрунтованим розміром платежів, тобто договір лізингу як такий визначається не за економічними критеріями, а за формою на відповідність юридичним нормам.

Законодавство Німеччини не передбачає жодних обмежень типів активів, що можуть бути передані в лізинг, не існує обмежень і щодо термінів лізингових угод. Усі правові умови лізингової діяльності в країні створюються судовою практикою та постановами податкової служби. Фактично в Німеччині лізинг регулюється більшою мірою опосередкованими методами. При цьому увага приділяється не тільки податковим пільгам, а й захисту прав та інтересів суб'єктів лізингу [16, с. 128].

На початку 2007 року в Німеччині було зареєстровано і активно діяло більш як дві тисячі лізингових компаній. Однак, незважаючи на чисельність лізингодавців, рівень концентрації лізингового бізнесу в Німеччині, як і у Великій Британії, достатньо високий.

Галузевим об'єднанням німецьких лізингодавців є Федеральна асоціація лізингових компаній Німеччини, до якої станом на 01.01.2007 року входила 181 компанія (обсяги їх операцій становили 90% усього лізингового бізнесу країни), з яких 155 компаній спеціалізувались тільки на лізингу обладнання та транспортних засобів, 9 — на лізингу нерухомості, 17 лізингодавців передавали в лізинг усі дозволені законодавством види активів,

тобто були універсальними.

Таким чином, німецький досвід ліберального законодавчого регулювання лізингу, в основному опосередкованими методами, довів свою ефективність в умовах поєднання ринкової економіки з державною підтримкою.

У Бельгії лізинг регулюється звичайним господарським та контрактним правом. Бельгійський уряд не підтримує фінансовий лізинг та не встановлює певних податкових пільг. У зв'язку з цим у Бельгії більшою мірою розвинуті інститути ринкового або саморегулювання лізингу. Зокрема, у Бельгії створена та активно діє Бельгійська Асоціація Лізингових Компаній, члени якої контролюють близько 90% ринку лізингових послуг країни.

На відмінну від Великобританії, у Бельгії (як і в Італії, Франції) обов'язковою умовою лізингової угоди є продаж майна після закінчення строку угоди за попередньо узгодженою ціною (опціон).

В Ірландії для стимулювання лізингу лізинговим компаніям надаються державні субсидії, можливість використовувати прискорений режим амортизації й інші пільги, що позитивно позначилося на лізинговому ринку. У результаті Ірландія стала світовим центром лізингу літаків.

Фактично у Франції угодами фінансового лізингу є угоди з опціоном викупу активу за залишковою вартістю (credit-bail). При цьому прямий лізинг забороняється, тобто виробнику майна не дозволяється виступати лізингодавцем [9, с. 108].

У Франції діяльність компаній, що спеціалізуються на фінансовому лізингу підлягає прямому державному регулюванню. Вони обов'язково реєструються у Банку Франції, отримують статус фінансової установи і повинні виконувати певні нормативи, зокрема щодо мінімального розміру статутного капіталу.

Згідно з французьким Податковим кодексом тільки лізингодавець у всіх випадках (за будь-якого виду лізингової угоди) має право амортизувати актив, що є предметом лізингу. Амортизацію можна нараховувати із за-

стосуванням прямолінійного методу або методу зменшення залишкової вартості. Лізингові платежі у повному обсязі належать до капітальних витрат лізингоодержувача, що зменшує величину прибутку до оподаткування. Застосування вказаних амортизаційних та податкових пільг виявилось корисним для всіх учасників лізингових операцій.

Варто також зазначити, що законодавствами Франції, Італії, США передбачені спеціальні вимоги до лізингового механізму. Лізингові угоди підлягають реєстрації в судових органах з метою оповіщення певного кола осіб, передбаченого законодавством, про власника майна, переданого в лізинг.

У Франції існує два професійних об'єднання лізингодавців — Національна асоціація, членами якої є 123 лізингові компанії, та Асоціація лізингодавців, до складу якої входять компанії, що спеціалізуються на лізингу автотранспорту.

Досвід Франції у питаннях регулювання лізингової діяльності красномовно свідчить, що лізинг, який є різновидом фінансової послуги, повинен мати особливий правовий статус, на відмінну від орендних відносин.

Аналіз правового регулювання лізингу в зарубіжних країнах, неможливий без дослідження його становлення в США. Адже саме в цій країні накопичений значний досвід регулювання лізингових відносин. У 50-х роках урядом Сполучених Штатів була прийнята ціла низка законопроектів, покликаних регулювати лізингові відносини [2]. Серед цих нормативних актів необхідно виділити правила оподаткування лізингових операцій, які були затверджені податковим управлінням США і покладені в основу податкового статусу лізингу [4, с. 47].

Розвитку лізингу США сприяли пільги, визначені в податковому законодавстві. Право на податкові пільги виникало у тому випадку, якщо договір відповідав правилам, установленим для лізингу Управлінням внутрішніх доходів Міністерства фінансів США.

Варто відзначити, що до 1963 року американським банкам заборонялося виступати лізингодавцями в лізингових угодах. Тому вони були змушені брати участь у лізингових операціях лише як кредитори лізингових компаній. Ця обставина також сприяла істотному розвитку лізингу в США, оскільки створила умови для виникнення та діяльності лізингових компаній.

У 1981 році у США був прийнятий Закон про реформу системи оподаткування. У ньому вказувалися критерії віднесення угод до лізингових і була лібералізована система використання податкових пільг по лізингу. Зокрема, були дозволені угоди по передачі партнеру податкових пільг.

З 1986 року податковий статус лізингу змінюється. Уряд США вбачає в ньому субсидію на благо іншої держави (так званий експорт податкових пільг), і велика частина податкових пільг була скорочена через застосування механізму амортизації.

Варто відзначити, що державне регулювання лізингу в США здійснювалось і у формі опосередкованого правового регулювання.

Загалом можна стверджувати, що розвиток лізингу в США забезпечувався свого часу значними податковими та амортизаційними пільгами, законодавчим визначенням можливих суб'єктів лізингу, застосуванням різноманітних його форм. Але американська модель лізингу має власні специфічні риси і навряд чи можна її пристосувати до правової системи України. Тут мають значення відмінності у системах права і різні етапи розвитку лізингу [18, с. 75].

Існують також країни, де розвитку лізингу перешкоджають певні серйозні обмеження. Наприклад, у Греції заборонений лізинг нерухомості, а також вантажного автотранспорту й автобусів, стримується розвиток й норми амортизації, які регулюються державою.

Варто також відзначити, що світова спільнота не є однотайною у питаннях регулювання лізингових відносин. Так, Комітетом з міжнародній стандартизації бухгалтерського обліку (JASC) розроблені стандарти по обліку лізингу, які були прийняті Бельгією, Великобританією, Грецією,

Ірландією, Нідерландами, США, Японією й іншими країнами. У їхню основу покладений принцип економічного володіння переданим у лізинг майном. Однак деякі країни Західної Європи, а також Комісія Європейського Союзу й Організація європейського лізингу дотримуються юридичного права на володіння майном, переданим у лізинг. Через розходження трактування права володіння майном відрізняються й системи бухгалтерського обліку й методи нарахування амортизації та податків, оскільки, відповідно до економічної концепції, майно повинно обліковуватись на балансі лізингоодержувача, а відповідно до юридичного — на балансі лізингодавця.

Лізинг сприяє активізації інвестиційних процесів, росту обсягів виробництва, розвитку здорової конкуренції, на міжнародному рівні він усіляко підтримується Всесвітнім Банком, Європейським банком реконструкції й розвитку, Комісією Євросоюзу, Європейською економічною комісією й іншими структурами, а здійснення міжнародного лізингу регулюється Міжнародною конвенцією УНІДРУА [4, с. 48].

Таким чином, у багатьох країнах регулювання лізингу забезпечується спеціальним лізинговим законодавством. У нормативних актах таких країн міститься визначення лізингу, перераховуються ознаки, наявність яких свідчить про укладення договору лізингу, зазначаються вимоги, яким повинен відповідати лізингодавець, а також співвідношення між строком лізингу та нормативним строком служби майна, детально регулюються відносини між лізингодавцем, лізингоодержувачем і продавцем майна. Але є і велика група країн, які не мають спеціального законодавства про лізинг. Лізингові угоди в цих країнах регулюються загальними положеннями цивільного, торговельного права, судовими рішеннями, податковим законодавством. Як показує світовий досвід, специфічне законодавство не є визначальним для розвитку лізингу, домінують макроекономічні умови країни, державна підтримка інвестиційної діяльності й лізингу як важливої її форми.

ВИСНОВКИ

Таким чином, досліджуючи поняття лізингу як економічної категорії, варто відмітити його комплексний і багатоаспектний характер, адже, характеризуючи та підкреслюючи особливості цього поняття, також розглядається низка поєднаних понять – лізингова операція, лізингова угода, лізинговий механізм, лізингова діяльність, лізинговий бізнес, лізингова індустрія, лізинговий ринок. Аналіз наукової економічної літератури та законодавчих документів показав неоднозначність підходів до визначення лізингу, що ускладнює його ефективне використання на практиці, а відтак потребує науково обґрунтованого уточнення. Розвиток наукових підходів до розуміння сутності лізингових операцій сприятиме всебічному дослідженню теоретико-методологічних підходів до формування ефективного фінансово-кредитного механізму їх забезпечення, що дозволить прискорити відновлювальні процеси в національній економіці.

Господарським Кодексом України визначено види лізингу: фінансовий та оперативний залежно від особливостей здійснення лізингових операцій. За формою здійснення лізинг може бути зворотним, пайовим, міжнародним тощо. Види лізингу різняться особливостями бухгалтерського обліку та терміном використання предмета лізингу лізингоодержувачем.

Підсумовуючи вище сказане, можна зробити висновок, що лізинг в кожній державі має свою історію виникнення і на його розвиток впливає чимало факторів. Серед таких важливих факторів, які впливають на розвиток лізингу є, в першу чергу, належне правове забезпечення, адже, початковий етап впровадження лізингу в Україні показав, що він може бути успішним тільки в умовах адекватного нормативно-правового забезпечення лізингових відносин; належного державного регулювання, надання податкових пільг, створенні сприятливих умов для учасників лізингових відносин тощо.

Відповідно до ст. 806 ЦК України за договором лізингу одна сторона (лізингодавець) передає або зобов'язується передати другій стороні

(лізингоодержувачеві) у користування майно, що належить лізингодавцю на праві власності і було набуто ним без попередньої домовленості із лізингоодержувачем (прямий лізинг), або майно, спеціально придбане лізингодавцем у продавця (постачальника) відповідно до встановлених лізингоодержувачем специфікацій та умов (непрямий лізинг), на певний строк і за встановлену плату (лізингові платежі). На жаль, в Україні відсутній нормативно-правовий акт, який би відобразив специфіку лізингу. Залишилися неврегульованими і численні прогалини законодавства про лізинг. Все це в сукупності призводить до виникнення на практиці труднощів при кваліфікації договору лізингу та відмежування його від суміжних договорів

У сучасних умовах активізація інноваційної діяльності неможлива без пошуку, залучення, концентрації та ефективного використання наявних кредитно-інвестиційних ресурсів з сучасних інноваційних джерел, одним з яких є фінансовий лізинг. Досвід багатьох країн доводить, що лізинг потенційно може стати альтернативою кредитування, а за умови ефективної державної підтримки навіть перевершити його. Між тим в Україні, де лізинг є порівняно новим фінансовим інструментом, не повною мірою використовується накопичений розвинутими країнами досвід використання лізингу як механізму інвестування та оновлення основних фондів. Міжнародний досвід доводить, що співвідношення ринкових і державних регуляторів лізингової діяльності має бути оптимальним. Встановивши чіткі законодавчі обмеження, держава повинна дозволити лізинговому сектору розвиватись вільно за ринковими принципами і законами. Для цього потрібен комплекс організаційно-правових заходів щодо створення розвиненої інфраструктури в сфері лізингу, правові механізми стимулювання розвитку лізингової діяльності та ефективна система захисту прав та законних інтересів суб'єктів лізингу, а також суспільних і державних інтересів у цій сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради України. - 2003. - № 18, № 19-20, № 21-22. - Ст. 144.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435 -IV // Відомості Верховної Ради України. - 2003. - № 40-44. - Ст. 356.
3. Про фінансовий лізинг: Закон України від 11 грудня 2003 року № 1381 -IV // Відомості Верховної Ради України. - 2004. - № 15. - Ст. 231.
4. Амелін С. К. Міжнародний досвід регулювання лізингових відносин / С. К. Амелін // Інвестиції: практика та досвід. - 2009. - № 24. - С. 44-48
5. Барбара В. П. Закон України "Про фінансовий лізинг": складні питання застосування у контексті правових позицій Верховного Суду України / В. П. Барбара, А. О. Грабовська // Вісник Верховного Суду України. - 2014. - № 3. - С. 42-48
6. Барташук К. А. Фінансовий лізинг як джерело фінансування розвитку підприємств України / К. А. Барташук // Економіка та держава. - 2015. - № 3. - С. 142-147
7. Богданчук О. Л. Порівняльна характеристика видів лізингу / О. Л. Богданчук // Управління розвитком. - 2014. - № 4. - С. 41-44
8. Ванькович Д. Нормативно-правове забезпечення лізингової діяльності в Україні та шляхи його удосконалення / Д. Ванькович, Р. Коваль // Економічний аналіз. - 2013. - Т. 12(2). - С. 188-192
9. Гамбарян К. А. Фінансовий лізинг в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку / К. А. Гамбарян // Інвестиції: практика та досвід. - 2013. - № 8. - С. 106-109
10. Золковер А. О. Сучасний стан розвитку лізингу в Україні / А. О. Золковер, Т. Е. Белялов // Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Серія : Економічні науки. - 2017. - № 2. - С. 56-61

11. Кондрой К. О. Сучасні тенденції розвитку ринку лізингових послуг в Україні / К. О. Кондрой // Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія : Економіка. - 2017. - Вип. 4. - С. 154-158
12. Кухленко О. В. Ефективність використання лізингу в інвестиційній діяльності / О. В. Кухленко // Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Серія : Економічні науки. - 2015. - № 6. - С. 30-34
13. Левченко О.А. Теоретичні засади лізингових операцій як ефективного засобу відновлення національної економіки / О.А. Левченко // Фінансовий простір. – 2017. - № 1 (25). – С. 58-64
14. Логвинчук Р.П. Стадії укладення договору лізингу / Р.П. Логвинчук // Держава і право. — 2010. — № 47. — С. 360-364.
15. Малишко В. М. Правова природа лізингу / В. М. Малишко, М. С. Микитюк // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. - 2015. - № 1. - С. 121-124
16. Мартиненко О. Сутність правових основ лізингових операцій в Україні / О. Мартиненко, А. Малахова, А. Шнурко // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. - 2014. - Вип. 19(2). - С. 123-129
17. Ментух Н. Теоретичні аспекти класифікації лізингу / Н. Ментух, О. Шевчук // Актуальні проблеми правознавства. - 2017. - Вип. 1. - С. 75-80.
18. Ментух Н. Ф. Правове становище лізингових компаній за чинним законодавством України / Н. Ф. Ментух // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. - 2011. - № 4. - С. 72-75
19. Ментух Н.Ф. Історія розвитку лізингових відносин в Україні / Н.Ф. Ментух // Актуальні проблеми реформування системи законодавства України»: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 29-30 січня. - Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2016. - С. 47-50.

20. Мірошніченко О. Фінансовий лізинг як інвестиційний інструмент оновлення основних засобів вітчизняних підприємств / О. Мірошніченко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. - 2014. - Вип. 5. - С. 46-50
21. Недеря Л. В. Багатоаспектний підхід до визначення сутності поняття "лізинг" / Л. В. Недеря, С. В. Павличук // Молодий вчений. - 2014. - № 6(1). - С. 184-187
22. Осадько А. Принципи правового регулювання лізингових відносин у сільському господарстві / А. Осадько // Юридична Україна. - 2013. - № 10. - С. 84-87
23. Попова С. М. Правове регулювання операцій з фінансового лізингу та факторингу / С. М. Попова // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Економічні науки. - 2015. - Вип. 10. - С. 218-224
24. Рудакова К. В. Проблеми нормативно-правового регулювання лізингових операцій в Україні та шляхи їх вирішення / К. В. Рудакова // Управління розвитком. - 2014. - № 6. - С. 45-47
25. Трофімова О. В. Правове регулювання лізингової діяльності в Україні / О. В. Трофімова. - К. : КИТ, 2005. - 216 с.